

Politie in een kwetsbare samenleving

J. van Hoorn

Jaco van Hoorn is plv. korpschef van Politie Hollands Midden.

Op 9 april 2011 sloeg in Alphen aan den Rijn het noodlot toe. Een geesteszieke jongen schoot zes mensen en zichzelf dood en hij verwondde er zestien. De auteur, als een van de leidinggevendenden direct betrokken bij het incident, beschrijft de politieke handelingen na het incident en reflecteert naar aanleiding hiervan op de rol van de politie in de samenleving.

Politiewerk is mensenwerk. De essentie van ons werk komt tot uitdrukking in betekenisvolle ontmoetingen tussen politiemensen en burgers. Dat geldt als het recht wordt geschonden en dat geldt zeker als mensen in nood zijn.

Dat heeft Alphen aan den Rijn volop bewezen. Ik doel dan niet alleen op het optreden van politiemensen in en om het winkelcentrum tijdens het schietdrama. Daar is op zich al genoeg over te zeggen. In dit artikel leg ik echter de nadruk op het handelen van politiemensen in de dagen erna. En dat is heel wat. Ik zal een korte – en niet volledige – bloemlezing geven.

Al vanaf het begin is vanuit het beleidsteam besloten om naar de media maximale openheid te betrachten. De samenleving moet weten wat zich heeft afgespeeld en hoe de situatie zich ontwikkelt.

Direct na het schietdrama zijn slachtoffers en getuigen door politiemensen opgevangen in een kerkelijk centrum en op het politiebureau. Mensen waren zeer emotioneel. Een surveillant, die gevraagd werd de tientallen getuigen op te vangen, bedacht spontaan alle mensen een kladblok en een pen te geven en ze vroeg hen hun ervaringen op te schrijven. Op die manier gaf zij de mensen de gelegenheid om iets te doen met hun ervaringen en emoties en het wachten werd zinvol besteed.

Die middag is in het beleidsteam besloten om familieagenten en familierechercheurs te koppelen aan nabestaanden en gewonden. De gedachte daarbij was dat juist deze mensen optimale begeleiding en informatie moesten hebben. Deze collega's hebben die zaterdag en zondag het contact gelegd en bij sommigen loopt dit contact tot op de dag van vandaag door.

Op zondag vond op het politiebureau een eerste bijeenkomst met nabestaanden van overleden slachtoffers plaats, waarbij de politieleiding aanwezig was. Nabestaanden zaten bij elkaar, stelden vragen en maakten opmerkingen over het proces van identificatie. Slachtofferhulp en familieagenten waren eveneens aanwezig.

Later die dag begeleidde de politie op professionele, maar

ook waardige wijze, de stille bijeenkomst bij winkelcentrum De Ridderhof, waarbij ook de minister-president en minister Opstelten aanwezig waren.

Op maandag was de politie bij een bijeenkomst met winkeliers en winkelpersoneel. Het was een emotionele bijeenkomst, omdat het de eerste keer was dat deze mensen elkaar weer ontmoetten. De politie gaf uitleg over wat er was gebeurd en over haar activiteiten in het winkelcentrum. Na afronding van het forensisch onderzoek is het winkelcentrum schoongemaakt, gevallen en achtergebleven spullen zijn opgeruimd en waar mogelijk is gerepareerd. Niettemin hebben we met de winkeliers gesproken over 'stille getuigen' en mogelijk achtergebleven projectielen. Daarnaast is uitleg gegeven over de manier waarop later die dag de winkeliers één voor één door politiemensen zouden worden terug begeleid naar hun winkels. Iets wat ook gebeurd is en wat voor winkeliers zeer emotioneel was. Ze lieten weten de begeleiding van de collega's zeer prettig en professioneel te vinden.

's Avonds gaf de politie samen met de burgemeester uitleg in de gemeenteraad. Na een gevoelsvolle opening door de burgemeester heb ik namens de politie verantwoording afgelegd over het optreden van de hulpdiensten. De raad was unaniem complimenteus over het optreden.

Op dinsdag waren veel politiemensen aanwezig bij de heropening voor het publiek van het winkelcentrum. Op een aangegeven plek legden mensen bloemen en brieven voor omgekomen slachtoffers. Veel mensen gaven bloemen aan winkeliers en zij vertelden elkaar hun verhalen. Ook politiemensen fungeerden als praatpaal en werden geknuffeld als dank voor het moedige optreden van de collega's op die bewuste zaterdag. Indringend is het verhaal van het oude vrouwtje, dat draalde voor de deur van het winkelcentrum. Toen een politieagent aan haar vroeg wat ze daar deed, antwoordde ze dat ze niet naar binnen durfde. De politieagent legde zijn arm om haar heen en zei: 'Zullen we er samen doorheen lopen...' Ook de dagen erna zijn er steeds veel politiemensen geweest, net zolang tot de winkeliersvereniging aangaf dat het nu wel minder mocht worden. Het waren intensieve dagen voor onze collega's, te midden van

De Ridderhof in Alphen aan den Rijn.

Foto: ANP

“ Om met leed en ellende om te kunnen gaan, zijn kwaliteiten van mensen nodig. (Beleids)-systemen en retoriek schieten dan tekort ”

de veelheid van emoties van de mensen. Niettemin gingen zij steeds weer voldaan naar huis, in de overtuiging wezenlijke dingen te hebben gedaan.

Op woensdag zijn er door de gemeente drie bewonersbijeenkomsten met bij elkaar zo'n 250 mensen gehouden. Eén voor de omwonenden van De Ridderhof, één voor de omwonenden van de drie andere ontruimde winkelcentra en één voor de bewoners van de straat van de dader. Leidinggevend van de politie spraken de mensen toe, wijkagenten zaten in de zalen om rond de bijeenkomsten mensen te woord te staan. De politiechefs gaven toelichting op de gebeurtenissen en het handelen van de politie. Zij beantwoordden soms bange vragen en gaven troost. Het werd beantwoord met applaus.

Op donderdag organiseerde het korps een eigen bijeenkomst in de schouwburg voor alle betrokken politiemensen. Het werd met zo'n vijfhonderd collega's een uiterst indrukwekkende bijeenkomst. Overigens draaide het bedrijfsopvangteam op volle toeren en het korps had een intensief opvang- en nazorgtraject voor de betrokken collega's opgestart.

Op vrijdag en de dagen daarna vonden de begrafeningen plaats. Steeds werd met de familie afgestemd wat van de politie werd verwacht. Tegelijkertijd is ervoor gekozen om in alle gevallen twee geüniformeerde politiemensen bij de ingang van de begraafplaats te laten staan.

De woensdag erop was de bijeenkomst met de koningin en de Prins van Oranje, die door de politie in goede banen is geleid.

Goed politiewerk

Het is een lange opsomming van activiteiten, die soms doordacht en soms impulsief zijn ingezet door collega's op straat of leidinggevend van het korps. Er zaten geen grote beleidsafwegingen achter.

In een bijeenkomst met politiechefs in het land, waar een lid van de teamleiding en ik vertelden over deze nazorg, was grote waardering en respect voor dit politioptreden. Toen iemand vroeg of dit alles wel tot onze kerntaken behoorde en of deze inzet wel rendeert, klonk dit als een vraag vanuit een andere wereld.

Onze collega's deden dat waarvan zij dachten dat het goed was. Zij voelden in de vele reacties die ze kregen, dat zij goede dingen deden, wat ook zo was. Politie mensen voelden trots en voldoening door reacties die ze kregen van het Alphense publiek. Dat gold niet minder voor ons als leidinggevend. Veel mensen lieten hun waardering merken. Verderend was de tekening van Jip, die op het bureau werd gebracht, met de tekst: "Bedangt voor dat het nu vijleg is bij de riderhof".

De week na 9 april stond vol van betekenisvolle ontmoetingen tussen politiemensen en burgers. Politie mensen werden gesterkt in de overtuiging dat het mooiste politiewerk vaak in de kleinste contacten zit.

Dit artikel past wellicht niet in de discussies over kerntaken, maar wel in het gesprek over wat goed politiewerk is. Horen deze activiteiten, naast de onderwerpen waar we het direct over eens zijn, zoals de overvallen aanpak en heterdaadkracht en allerlei andere goede nieuwe interventiestrategieën, ook tot goed politiewerk? Laat ik maar duidelijk zijn, ik vind dat onze politiemensen daar in Alphen fantastisch politiewerk hebben geleverd. Hun handelen was gericht op herstel van vertrouwen van bewoners in overheid en politie, het was gericht op herstel van veiligheidsgevoelens van onze burgers. Na de schok van het drama zagen zij dat de politie, samen met de gemeente en andere partijen, er voor hen waren en hen nabij stonden. Ondanks wat er gebeurd was, kun je als burger toch op de politie rekenen. Onze politiemensen hebben eraan bijgedragen dat 'Alphen' weer verder kon, door op al die plaatsen aanwezig te zijn, soms zonder iets te zeggen!

Maakbaarheid

Dat brengt ons tot een wat meer afstandelijke reflectie van wat hier nu gebeurd is. Daarbij is het goed om onderscheid te maken tussen twee benaderingswijzen, die in onze samenleving zijn te onderscheiden als zich iets dramatisch of ellendig heeft voorgedaan.

De ene benadering is te typeren vanuit het idee van maakbaarheid van de samenleving. Het maakbaarheidsparadigma stamt uit de Verlichting, de tijd van het geloof in onbegrensde menselijke mogelijkheden. Onderdeel daarvan is het streven naar de perfecte samenleving. Ongelukken en rampen behoren niet te gebeuren, criminaliteit, overlast en andere ellende moeten worden uitgebannen. Dat kan bereikt worden door intelligent beleid en een slim ingeregelde samenleving. Het is een mooie ambitie, maar het geloof erin is, zeker na 'nive-eleven', bij velen letterlijk de grond in geboord.

We moeten echter vaststellen dat niet iedereen het idee van maakbaarheid heeft verlaten. Na menig incident of nieuw fenomeen, zelfs na een krantenverhaal dat doet vermoeden dat we te maken hebben met een fors incident of nieuw fenomeen, volgen er, aangemoedigd door hijgerige media, Kamervragen en bijveren politici zich om oplossingen aan te reiken. Deze oplossingen kennen meestal dezelfde componenten: de schuldigen identificeren en wegsturen en oplossingen in het systeem: nieuwe regels, meer centrale regie, meer inspecties, in combinatie met krachtige oneliners: stevig doorpakken, meer controle en harder optreden! Dat ingewikkelde vraagstukken daarbij worden versimpeld om snelle oplossingen mogelijk te maken, is onderdeel van het mechanisme. Wat is immers mooier dan om nog diezelfde avond bij Pauw & Witteman de oplossing aan te reiken? Het klinkt allemaal dapper, moedig, doortastend en hoopgevend: als we dit nu doen, dan zal het beter gaan in de wereld. Er is echter één probleem...

Negatieve krachten

De werkelijkheid is echter dat er toch weer iets gebeurt. Problemen zijn soms weerbarstig, keren steeds terug omdat de onderliggende oorzaak niet wordt weggenomen. Of er gebeurt weer een ramp. Of er ontstaan andere vormen van overlast.

De media vergroten het uit en 'deskundologen' geven hun striemende commentaren, ondanks dat hen volstrekt de inhoudelijke kennis van de casuïstiek ontbreekt. Niet zelden stellen ze vol gespeelde teleurstelling vast dat overheidsdienaren en hun organisaties niet gedaan hebben wat beloofd was. Tweede Kamerleden spreken hen na. 'Is de minister wel in staat dit probleem aan te pakken?' En: 'heeft de politie het wel goed gedaan?' Er volgen spoedebatten, waarin bewindspersonen aankondigen dat er onderzoekcommissies worden ingesteld. De uitkomsten staan

“ Zou de roep om harder en krachtiger politieoptreden bij de diender de drempel verlagen om sneller geweld toe te passen? ”

C.A. Nooy (hoofdofficier van justitie Holland Midden), H.B. Eenhoorn (burgemeester Alphen aan den Rijn) en J.J.M. Stikvoort (korpchef politie Holland Midden) tijdens een persconferentie na de schietpartij in april in Alphen aan den Rijn.

Foto: ANP Marcel Antonisse

Het lijkt erop dat dit mechanisme eerder sterker dan zwakker wordt. Recent verscheen een interessante studie onder de titel ‘De ontregelde samenleving’, waarbij het bestuur omschreven wordt als gulzig. De hoofdoorzaak van die gulzigheid is dat de overheid wordt bestuurd vanuit het idee dat de samenleving maakbaar is. De drang om zich overal mee te willen bemoeien groeit, omdat ze door de modernisering in de samenleving haar grip op die samenleving steeds meer kwijtraakt. Dat is wat haar ‘gulzig’ maakt. Dat dit niet zonder risico is, mag duidelijk worden uit het volgende zijstapje dat ik wil maken.

Geweld

De filosoof Hans Achterhuis schreef in een indrukwekkende studie over geweld dat een centraal aangestuurde politie een groter risico in zich heeft om een meer geweldadige politie te zijn. Het is duidelijk dat er de laatste jaren steeds meer bemoeienis is met de politie vanuit ‘Den Haag’. Onlangs werd bekend dat er door de politie steeds meer geschoten wordt. Dat komt, zeiden commentatoren onder wie woordvoerders van de Raad van Korpshoofden, omdat er steeds meer geweld in de samenleving is.

De vraag is of dat zo is. In de criminaliteitscijfers zien we dat geweld – in elk geval getalsmatig – al enige jaren afneemt. Zou het ook zo kunnen zijn, dat de aanhoudende roep vanuit de landelijke politiek en de media om harder en krachtiger op te treden bij de individuele diender de drempel verlaagt om sneller geweld toe te passen? En als dat zo is, is dat dan wat we willen? We moeten uiterst opmerkzaam blijven op dit soort effecten.

eigenlijk bij voorbaat vast, ze passen in het repeterende patroon: er wordt een schuldige aangewezen en/of het systeem heeft gefaald. Nieuwe maatregelen worden aangekondigd....

Wat overblijft is verwarring, teleurstelling en wantrouwen in mensen en in de overheid. Wat overblijft zijn boosheid en gevoelens van onmacht en van toegenomen onveiligheid omdat de mensen van wie we het moeten verwachten het niet waarmaken. Allemaal negatieve krachten en emoties, waarvan je in elk geval kunt zeggen dat ze een samenleving niet schragen, maar uit elkaar spelen. Het is de kater na de ramp en als samenleving worden we er niet gelukkiger van!

“ Om met leed en ellende om te kunnen gaan, zijn kwaliteiten van mensen nodig ”

Kwetsbaarheid

Begin deze eeuw zijn we volgens velen, met 9/11 en de moorden op Fortuyn en Van Gogh in een andere tijd terechtgekomen. Het maakbaarheidsparadigma is ingestort. Daar moet iets anders voor in de plaats komen. Met de bij velen bekende en gewaardeerde prof. Cees Zwart noem ik dat het idee van kwetsbaarheid. Het houdt de erkenning in, dat we in een samenleving leven, die niet perfect is en ook niet perfect te krijgen is. Rampen zullen er blijven, net als ongelukken en criminaliteit.

Het principiële verschil tussen het idee van maakbaarheid en het idee van kwetsbaarheid is dat bij het eerste gewerkt wordt vanuit het ideaal om het kwaad en de ellende uit te bannen, terwijl bij het kwetsbaarheidsparadigma het de opgave is om te leren omgaan met de ellende en tegenslag, die ontegenzeggelijk komen.

Om met leed en ellende om te kunnen gaan, zijn kwaliteiten van mensen nodig. (Beleids)systemen en retoriek schieten dan tekort. Met verwondering kijk ik naar onze zuiderburen en de wijze waarop met de ramp bij Pukkelpop werd omgegaan. De nadruk lag niet op bestuurders die af moesten treden en onderzoekscommissies, die ingesteld zijn. Nee, onlangs is spontaan de derde herdenking gehouden, er is geapplaudisseerd voor de organisatoren er is een fonds voor slachtoffers ingesteld. Er is gedeeld leed na de ramp, dat hen is overkomen. Hasselts burgemeester Hilde Claes, wier dochter zelf op het festivalterrein aanwezig was, liet enige tijd na de ramp weten vol lof te zijn over de hulpdiensten; dat ze de kracht van mensen had gezien. Het enige waar zij zich in die periode echt aan had geërgerd, was de berichtgeving in de Nederlandse media.

Bij het omgaan met ellende draait het om betrokkenheid en

relatie met elkaar, om mede-lijden, om steun en er zijn voor elkaar, om troost en warmte en nabijheid. Dit zijn krachten en emoties die mensen bij elkaar brengen en die een samenleving sterker maken.

Vertrouwen

In de visie van de Nationale Politie staat prominent beschreven dat het vertrouwen van de samenleving in de politie vooropstaat. Het vertrouwen dat burgers en partners in de politie hebben, is de graadmeter voor het succes van de politie.

Het uitgangspunt van vertrouwen in de politie geeft aanleiding tot de gedachte dat goed politiewerk ‘gemeten’ kan worden tegen de achtergrond van de vraag of door het optreden het vertrouwen van inwoners in de politie toeneemt. Dat is een interessante wijziging van opvattingen ten opzichte van enkele jaren geleden, toen de kwaliteit van het functioneren werd afgezet tegen prestatienormen. Dit sturingsmechanisme werd extra kracht gegeven door een systeem van prestatiefinanciering. De politie wordt weer betrouwbaar, zo was toen het betoog, als aan de afspraken met het bevoegd gezag wordt voldaan. De praktijk heeft deze benadering niet bevestigd. Op landelijk niveau bleven politici, bestuurders en de media, ongeacht of aan de afspraken werd voldaan, uitermate kritisch over de politie. Incidenten leidden tot grove uitingen van twijfel over de kwaliteit van haar optreden. Van de weeromstuit werd vervolgens menigmaal vanuit de Haagse burelen strategie bepaald. Niet creatief, wel vermeend dapper, getuige de stevige teksten als hard optreden en doorpakken. Maar die boodschappen bevorderden het vertrouwen in de politie niet en bovendien is het de vraag of dit de politiemensen op straat verder hielp.

Er is vooral iets anders nodig. Een samenleving, waarin ellendige dingen niet voorkomen, is een utopie. Als dramatische gebeurtenissen plaatsvinden en als veiligheidsgevoelens en vertrouwen van mensen op de proef worden gesteld, is herstel van dat vertrouwen de eerste opgave. Daarbij is nadruk op menselijke kwaliteiten te verkiezen boven systeemaanpassingen en personele afrekeningen. De gevoelsvolle aanwezigheid van de minister-president en de minister van Veiligheid en Justitie is, naast die van de koningin, misschien wel hun meest betekenisvolle actie geweest.

Levend in een kwetsbare samenleving, kan ook het politieoptreden, zoals dat in dit artikel is beschreven, sterk bijdragen aan het vertrouwen in de overheid en in de politie zelf. Er zijn voor de burger, om vervolgens samen met hen op te trekken in de situatie, waarin zij terechtgekomen zijn, zodat ze daarna weer zelf verder kunnen. Politie mensen, die daaraan bijdragen, bouwen aan vertrouwen en zijn bijzonder succesvol! <<